

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Ἡ θέσις τῆς σημερινῆς νεολαίας καθορίζεται φυσικὰ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ. Ἔτσι ἡ νεολαία βρίσκει κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεολογισμῶν, ποὺ περιγράψαμε στὸ προηγούμενον κεφάλαιον καὶ οἱ ὅποιοι δὲ βαραινουν μόνον τὴν ἀστικὴν κοινωνίαν, μὰ προχωροῦν ὄλο καὶ βαθύτερα πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐπηρεάζουν καὶ τὶς οἰκογένειαι τῶν προλεταρίων (1). Ὑπάρχουν σήμερον μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν μεγάλοι κύκλοι ἀνθρώπων, ποὺ πρὶν ἀνῆκαν εἰς τὴν ἀστικὴν κοινωνίαν, σήμερον ὅμως ἐρίχθησαν εἰς τὴν τάξιν τοῦ προλεταριάτου, καὶ ποὺ μαζὶ τοὺς σέρνουν τοὺς ἰδεολογισμοὺς τοῦ παρελθόντος τῶν οὐκ «πολύτιμη» κληρονομία. Ἔτσι ἡ λέξις bourgeoisie δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸν ἀνθρώπον μιανῆς ὀρισμένης τάξεως.

Ὁ καθορισμὸς αὐτὸς τῆς νεολαίας καὶ τὰ βάρη, ποὺ τὴν πιέζουν εἶναι γιὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νεολαίας ἀνυπόφορα, γιὰ τὸ ἔτσι καὶ ἄλλιωδῶς ἡ νεολαία εἰς τὴν ἐξέλιξίν της διατρέχει ὄλο τὸ δρόμον τῆς ἐξέλιξεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἰδιαιτέρα τοῦ λαοῦ τῆς, καὶ εἶναι φανερόν ὅτι τὸ βάρος τῶν ἰδεολογισμῶν ποὺ κυριαρχοῦν γύρω της, ἀνακόπτουν τὴν ἐξέλιξίν της, ἔτσι ποὺ ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ἀστικισμοῦ νὰ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατη. Ἡ νεολαία ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος, προπάντων τῆς οἰκογενειαρχικῆς ἐποχῆς, καὶ πρέπει, ἂν εἶναι ὑγιὴς καὶ δυνατή, νὰ προχωρήσῃ ὡς εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ὡς εἰς τὰ πρόθυρα τῆς προσωπικῆς ἐποχῆς. Ὅλος ὁ κόσμος γύρω της εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἰδεολογισμοὺς. Τὶ τὸ περιεργὸν τότε ὅταν οἱ περισσότεροι νέοι δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἐγερῶν νικηταὶ εἰς τὸ διπλὸν αὐτὸ ἀγῶνα, τὸν ἐσωτερικὸν καὶ τὸν ἐξωτερικόν. Ὅταν τὸ βάρος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πιέζει τόσο πολὺ τὶς ἐσωτερικὰς τῶν δυνάμεις, ὥστε νὰ τὶς ἀπομαραίνει: Ἔτσι ἕνα μεγάλο μέρος τῆς νεολαίας μας εἰς τὴν ἐξέλιξίν της σταματᾷ εἰς τὰ στάδια τῆς οἰκο-

(1) Μὲ τὸ κεφ. αὐτὸ πρὸς τὸ βιβλίον μου: J«ugendnot», πρὸ πάντων τὰ κεφάλαια «Νεολαία καὶ οἰκογένεια», «Νεολαία καὶ κοινωνία», «Νεολαία καὶ ἀνθρωπότης».

γενειαρικής εποχής. Απολιθώνεται και απονεκρώνεται. Και τὰ παιδιά τῶν νέων αὐτῶν ἀρχίζουν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἴδιο ἀπελπιστικὸ ἀγῶνα. Καὶ αὐτὸ θὰ ἐξακολουθήσῃ ὥσπου ἡ μὴ μετὰ τὴν ἀλλῆ ὄλεσ οἱ οἰκογένειαι ἐπηρεασθοῦν ἀπὸ τὸ νέο πνεῦμα καὶ τὰ παιδιά τότε τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν μεγαλώνουν σὲ ἄλλο περιβάλλον, ποῦ ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐξέλιξή τους μὰ καὶ τὴν προάγει.

Ὁ βιογενετικὸς αὐτὸς νόμος εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ ζωὴ τῶν νέων ἔχει πολὺ ζωηρότερο ρυθμὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἡλικιωμένων ἀνθρώπων.

Ἐκατομμύρια χρόνια τῆς ἐξέλιξης τῆς ἀνθρωπότητας τὰ περνᾷ ἡ νεολαία μὲ ἓνα ἕρμητικὸ βᾶδισμα μέσα σὲ 20 χρόνια. Ὁ Dr. Βαλλεντίν παρουσιάζει τὴν παραμυθένια αὐτὴ πορεία τῆς ζωῆς μὲ τὴν ἐξῆς παρομοίωση : «Κάθε κύτταρο τοῦ σπερματωαρίου, συνέχεια ἐνὸς ἀρχικοῦ πρωτοζώου (μονοκυττάρου) διατρέχει σὲ 10 σεληνιακοὺς μῆνες καὶ 20 ἡλιακὰ ἔτη τὴν πλάκα τοῦ γραμμοφώνου, ποῦ ἔγραψε ἡ ἀνθρωπότητα σὲ ἑκατομμύρια χρόνια. Καὶ τὸ τραγούδι αὐτὸ τῆς πλάκας, ἡ ραψωδία αὐτὴ τῶν προγόνων εἶναι ἡ νεολαία, καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ τραγουδιοῦ, εἶναι ἐξέλιξή τῆς ἀπὸ τὸν ἀπλὸ μουσικὸ τόνο (τὸ κύτταρο τοῦ ωαρίου) ὡς τὴν κολοσσιαία ἀρμονία δισεκατομμυρίων τόνων, ὡς τὸν ἡλικιωμένο ἄνθρωπο, ποῦ στὴν τελικὴ αὐτὴ συμφωνία προσθέτει ἀκόμα ὁ ἴδιος ἓνα τόνο γιὰ τοὺς ἀπογόνους του.

Ἡ ἀνάπτυξη λοιπὸν τοῦ παιδιοῦ δὲ σημαίνει μόνον ὅτι τὸ παιδί γίνεται ὄλο καὶ μεγαλύτερο, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὸ μέγεθος τοῦ ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου, μὰ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ φτάσῃ στὸ τελικὸ μέγεθος, νὰ φτάσῃ στὴν τελικὴ μορφή καὶ νὰ περάσῃ ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἐξέλιξης τοῦ γένους. Τὰ τρία αὐτὰ εἶναι ἀχώριστα συστατικὰ τοῦ ἐνὸς γεγονότος τῆς «ἐξέλιξης».

Καὶ ἀκόμα ἓνα ἄλλο γεγονός : Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ δὲν προχωρεῖ σὰν ἓνα ὁμαλὸ ἀνέβασμα ἀπὸ τὴ γέννησις ὡς τὴν ἐνηλικιότητα, μὰ ἔχει τὴν περιοδικότητά της» (1).

Καὶ πόσο ἀργὰ προχωρεῖ κατόπι ἡ ἐξέλιξη ! Μὲ πόσο κόπο κατακτᾶται καὶ ἓνα μόνον βῆμα τῆς χώρας τοῦ μέλλοντος ! Τί τεράστια ἀλματα ποῦ κάνει τὸ παιδί στὸν πρῶτο χρόνο τῆς ἐξέλιξής του ! : Ἀπὸ τὴν ὀλότελα ζωώδικη κατάστασις ὡς τὸ ξύπνημα τοῦ πνεύματος, ὡς τοὺς γοητευτικοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς μιανῆς τρυφερῆς ψυχικῆς ζωῆς ἀπάνω στὸ προσωπάκι του ! Τί

(1) Dr Ernst Vallentin, στὸ φύλλο 2 τῆς σειρᾶς «Entschiedene Schulreform» 1932, σελ. 42.

ἀξία ἔχει μπροστά στην ἐκμάθησιν τῆς ὀμιλίας ἀπὸ τὸ παιδί ὅ,τι κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος στὰ κατοπινα ἔτη; Ἀλλὰ ὅμως πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι καὶ στὴν ὀμιλία καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα τὸν βοηθῆ ἢ ἀλληλεγγύη τῆς γύρω κοινωνίας, ἐνῶ στὴν κατοπινὴ του ἐξέλιξιν, θγαίνει ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴ μάζα τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ φτάσῃ, ἂν εἶναι ἱκανός, στὶς προφυλακὰς τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπου ὀλιγόναχος, στηριγμένος μόνον στὸν ἑαυτό του, θὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐξερευνᾷ μιὰ ἀγνωστὴ χώρα.

Φυσικὰ ὁ διογενετικὸς αὐτὸς νόμος παίρνει ἓνα ἰδιαιτέρο χρωματισμὸ πρῶτα-πρῶτα ἀπὸ τὴν ἐθνικότητα μέσα στὴν ὁποία μεγαλώνει τὸ παιδί, καὶ τέλος ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ἀπόχρωσιν. Στὶς περισσότερες οἰκογένειες ἢ οἰκογενειακὴ παράδοσιν εἶναι πολὺ ἀδύνατη. Ἡ μνήμη τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν τούτων φτάνει μόνον ὡς τὸν παπὸν τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ ὅμως, μιὰ ἀκριδέστερη γενεαλογικὴ ἐρευνα θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ σοβαρὰς ἐξηγήσεις στὴν κατάστασιν τῆς οἰκογένειας. Φυσικὰ ὅμως, ἡ ἐρευνα αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται στὰ ἀνδρικὰ μόνον μέλη τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου. Ἀλλίως θὰ φθάσωμε σὲ ἀνεπαρκῆ συμπεράσματα, ὅπως π. χ. στὴν οἰκογένειαν τῶν Χαφμπουργ - Οὐντερλίππε ἀπὸ τὰ 139 μέλη τῆς τὰ 18 μόνον εἶναι ἄνδρες (1). Κατὰ τὴ θεωρίαν τῶν χρωματοσωμάτων τὸ κάθε κύτταρον, ποῦ θὰ γονιμοποιηθῆ, μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν Γκροῦμπερ καὶ Ρύντιν 16, 7 ἑκατομμύρια συνδυασμοὺς.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀπὸ ἓνα γάμο μπορούν νὰ γεννηθοῦν παραπάνω ἀπὸ 16 ἑκατομμύρια κατηγορίαι παιδιῶν. (2) Πρέπει νὰ ξέρωμε ὅτι, κάθε ἄνθρωπος ἔχει ὡς τὴ 17ῃ περασμένη γενεά, δηλαδὴ ἀπάνω κάτω ὡς τὸ 14 αἰῶνα περὶ τοὺς 80.000 προγόνους. Φυσικὰ ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς γίνεται μετὰ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι στὸ διάστημα αὐτὸ δὲν ἐγίναν οἰκογενειακοὶ γάμοι, οἱ ὅποιοι ὅμως γίνονται συχνά.

Σημαντικὴ ἐπίδρασιν ἀπάνω στὸ σπέρμα ἢ στὸ ἰάριο μπορεῖ νὰ λάβῃ χώρα μόνον ὅταν ἀπὸ ὄρισμένα μέλη τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐξασκοῦνται ὄρισμένα ἐπαγγέλματα συνεχῶς, ὄχι μόνον ἐπὶ 2 ἢ 3 γενεάς. Ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀριστοκράτη, ποῦ ἀκούσαμε παραπάνω τὴ νεκρολογία του, ἔχομε τὶς ἐξῆς πληροφορίες γιὰ τὰ ἐπαγγέλματα τῶν μελῶν τῆς : Στὸ διάστημα 9 γενεῶν (1600—1900), ἀπὸ 35 ἀνδρικὰ μέλη τῆς οἰκογένειας τὰ 15 ἦταν παπάδες, δασκάλοι καὶ ἱεροφάτες. Καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς μπορούσε νὰ ἦταν μεγαλύτερος ἂν ὑπῆρχε

(1) Κατὰ τὸν Heinrich Bayer : «Vererbung und Rassenhygiene».

(2) Mueller-Lyer, σελ. 69.

πλουσιώτερο υλικό για την οικογένεια αυτή. Σε ώρισμένες γραμμές του γενεαλογικού αυτού πίνακα βρίσκουμε μέλη της οικογένειας να ακολουθούν το ακαδημαϊκό στάδιο σε διάστημα 5—6 γενεών. Και τα περισσότερα από τα μέλη αυτά είναι θεολόγοι.

Δεν είναι τότε πολύ χαρακτηριστικό όταν ένας δωδεκαετής απόγονος της οικογένειας αυτής, μαθητής της πρώτης γυμνασίου, σε μία του επιστολή στα 1900 γράφει τα παρακάτω (διατηρείται η σύνταξη και η ορθογραφία) :

« Αγαπητή μου μητερούλα,

Τώρα που ο Κάρλ άρχισε να σου ανοίγει την καρδιά του, αισθάνομαι κι' εγώ την ανάγκη να κάμω το ίδιο. Ήθελα πολλές φορές να σου τὰ πώ με το στόμα, αλλά μου φαινόταν κωμικό να σε φωνάζω το δράδου στο κρεβάτι μου για να σου ανοίξω την καρδιά μου, γιατί έσκεπτόμουνα, τί θα σου λέγα όταν με ρωτούσες τί θέλω. Και όταν ήθελα την Κυριακή νάρθω στο δωμάτιό σου, μου φαινόταν ότι έκοβόταν ή φωνή μου στο λαρύγγι μου. Είναι λιγάκι κωμικό, που σου ανοίγομε την καρδιά μας εγώ δεν ξέρομε πώς θα το πάρης. Ερώτησα όμως το Σωτήρα και είμαι βέβαιος ότι θα μου το συγχωρέσης που δεν άρχισα ως τώρα και ότι θα με καταλάβης. Τώρα καταλαβαίνω κιόλας γιατί έχει κανείς τη μητέρα του. Πριν έσκεπτόμουνα κι' έλεγα πώς και ή θεία Δίνα είναι εξίσου καλή όπως και εσύ, και πότε-πότε μάλιστα μου δίνει και χρήματα. Γιατί λοιπόν να έχωμε μητέρα ; Μπορούσε κανείς να περάση κι' έτσι ! Τώρα όμως καταλαβαίνω τί είναι για μας ή μητέρα. Ως τώρα δεν έτολμούσα να σου έμπιστευθώ τίποτα για να μη νομίσης πώς (όπως εσύ τὰ λες) κάνομε μυστικά πράματα. Κοντά σ' αυτό ήταν κι' ένας άλλος λόγος : Το τελευταίο τρίμηνο δστέρησα πολύ στα μαθήματά μου στο σχολείο, έτσι που έχασα την έλπίδα μου πώς θα έμενα ο πρώτος της τάξης μου. Η σκέψη όμως αυτή μου ήταν τρομερή, γιατί έσυλλογιζόμουνα τί θάλεγαν τὰ παιδιά της τάξης μου, ή θεία Δίνα και όλοι οι συγγενείς μας και γνωστοί μας, προπάντων όμως τί θάλεγες εσύ όταν δεν ήμουν πια τόσο καλός μαθητής. Πρέπει δηλαδή να ξέρης ότι είμαι υπερβολικά φιλόδοξος (νομίζω πώς δεν το ήξερες αυτό). Γι' αυτό νύχτες όλόκληρες έμεινα άγρυπνος και έσκεπτόμουνα : « Ποιος θα είναι ο πρώτος, ο Μύλλερ ή εγώ ; » Όχι όμως μόνο τη νύχτα, αλλά και την ήμέρα με καταδίωκε ή σκέψη αυτή σαν φάντασμα. Γι' αυτό προσπάθησα να βρίσκω τρόπο να γυρίξω άλλοθι το μυαλό μου, γιατί έτσι μόνο έφευγε το φάντασμα από μπρός μου (γι' αυτό ήμουν και τόσο λυπημένος όταν μου απαγόρευες να διαβάσω παραπάνω από 50 σελίδες (1) και για τον ίδιο λόγο παράβαινα συχνά την έντολή

(1) Από το βιβλίο του Karl May όπως προκύπτει από άλλες επιστολές.

σου). Στο τέλος όμως σε όλονύχτιες προσευχές, και με τη βοήθεια του Σωτήρα κατώρθωσα να καταλάβω τη φράση της Κυριακής προσευχής «Γεννηθήτω το θέλημα σου ως εν ουρανῷ και επί της γῆς» και να υποταχθῶ σ' αὐτή. Αυτό βέβαια μου έκόσισε πολλούς κόπους και μόλις τὴν τελευταία βδομάδα κατώρθωσα να τὴν καταλάβω καλά. Τόσο όμως μεγαλύτερη ἦταν ἡ χαρά μου, ὅπως μπορείτε να υποθέσης, ὅταν εἶδα να βγαίνω πάλι πρῶτος. Τὴν ἡμέρα όμως που πήραμε τοὺς βαθμοὺς ἡ περιέργειά μου δὲν ἦταν και τόσο μεγάλη, γιατί προτίητερα εἶχαμε ἰδῆ στον κατάλογο τοῦ κυρίου Ν. τὴ σειρά τῆς ἐπιτυχίας μας. Ἀπ' αὐτὸ μπορείτε να καταλάβησ και τὴ χαρά μου ὅταν εἶαθα πῶς θὰ πάμε στὸ χωριὸ Τ. και θὰ βγῶ ἀπὸ τὴ μελαγχολία και τὴ λύπη ἐξῶ στον καθαρὸ και ὁρσερὸ ἀέρα.

Ἐνάνμεσα όμως σε μένα και τὸν Κάρλ ἐδημιουργήθηκε χάσμα, πρὸ ὅλο και γίνεται μεγαλύτερο. Και ὁ λόγος εἶναι ὅτι και οἱ δύο μας ζητούσαμε τὸν Σωτήρα σε διαφορετικοὺς δρόμους. Χθὲς τ' ἀπόγευμα ἀκόμη μιλούσαμε γι' αὐτὸ και ὁ Κάρλ μούλεγε ὅτι αὐτὸς ἦταν ἄνθρωπος τοῦ νόμου, ἐνῶ ἐγὼ ἤμουν πολὺ φιλελεύθερος και ὅτι δὲν ἐλογάζαζα καθόλου τίς μικρὲς ἁμαρτίες, γιατί ἀσχολούμουνα με μεγάλα ζητήματα. Δυστυχῶς τὸ χάσμα ἐγινε μεγαλύτερο τίς διακοπὲς αὐτές, γιατί κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο μας δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸ δρόμο, που ἐβάδιζε και που τὸν ἐθεωροῦσε τὸν πιὸ σωστό. Ἀλλά, δόξα στὸ Θεό, τὸ χάσμα αὐτὸ ἐγεφυρώθηκε με τὴ βοήθεια τοῦ βιβλίου «Πὲς μου, Χριστέ μου». Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἦταν θαυμάσιο και μ' αὐτὸ εἶδα πάλι τόσο καθαρὰ να με ὀδηγῇ ὁ Θεὸς και τὸ χέρι τοῦ Χριστοῦ».

Κατόπι ἐξηγεῖ ὁ μαθητὴς αὐτὸς πῶς βρῆκε τὸ βιβλίο αὐτὸ μιὰ μέρα στὴ βιβλιοθήκη τοῦ παποῦ του, ἐκεῖ που ἐφαγνε να βρῆ κανένα βιβλίο να διαβάσῃ. Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ γιὰ μᾶς εἶναι πολὺ περιεργῆ και μάλιστα ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις. Πρῶτα-πρῶτα ὁ φόβος και οἱ δισταγμοὶ τοῦ μικροῦ ὅταν πρόκειται να μιλήσῃ σ' ἕναν ἡλικιωμένο. Τοῦ κόβεται ἡ γλῶσσα.

Ὅταν ἀρχίσῃ να ἐξωτερικεύῃ τὴν ἐσωτερικὴ του ζωὴ, ἐπεμβαίνει ἀμέσως ἡ λογικὴ τῶν ἰδεολογισμῶν και συσκοτίζει τίς σκέψεις του. Σε ἄλλα σημεῖα εἶναι εἰλικρινής. Ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἀπόσταση που τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ σπίτι του και που τοῦ δίνει τὸ θάρρος να μιλήσῃ ἐλεύθερα στὴ μητέρα του. Στὸ χωρισμὸ αὐτὸ καταλαβαίνει τί σημαίνει ἀγάπη τῆς μητέρας. Ὅταν ἦταν κοντὰ τῆς δὲν τὸ καταλάβαινε καλά. Μαζὶ με τὴν πίεση τῆς μητέρας ἀπάνω στὸ μικρὸ αὐτὸ γυμνασιόπαιδα, ἐνώνεται και ἡ πίεση τοῦ σχολείου, που ζητᾷ ἀπ' αὐτὸν να ἀντα-

ποκριθή στην πρόδο του στις επιστημονικές απαιτήσεις της οικογενειάς του. Και τώρα ή θρησκευτική αποψη: "Όπως φαίνεται, τὸ παιδί αυτό, στην εξέλιξή του μπήκε στην οικογενειαρχική φάση. "Ὡς τώρα ζούσε μισὸ ἔθνικὸς μισὸ χριστιανός. Τὸ ἴδιο ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του «φιλελεύθερο» και ὅτι δὲν ἐλογάριαζε τις μικρές του ἁμαρτίες. Τώρα ὁμως, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος, βλέπει τὰ πράγματα ὀλότελα διαφορετικά. Στὴ μητέρα του βλέπει τὴν τάξη, ποὺ ὤρισε ὁ Θεὸς και τὴν ἀναγνωρίζει. Τώρα γιὰ πρώτη φορά παίρνει συνείδηση τῆς ἐξελίξεώς του και διακρίνει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς ἄλλους—διαφοροποιεῖται. Και τὸ ζῆσιμο αὐτὸ παίρνει θρησκευτικὸ χαρακτήρα γιατί και μέσα στὸ σπίτι του ἄρχει τὸ θρησκευτικὸ—θεολογικὸ πνεῦμα. Σὲ ἄλλες ἴσως οικογένειες τὸ ζῆσιμο αὐτὸ θὰ ἐπαιρνε καλλιτεχνικὸ, σὲ ἄλλες πρακτικὸ κλπ. χαρακτήρα.

Μιά περίσργη ἀπόδειξη τέτοιου οικογενειαρχικοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος τῶν μαθητῶν μᾶς δίνει τὸ βιβλιαράκι: «Ὁ Χριστὸς στὴ σχολικὴ μας ζωὴ» τοῦ Udo Degenfeld (1). Παραθέτουμε μερικὰ παραδείγματα ἀπ' αὐτό:

«Ὁ μαθητὴς Ζίγγμουτ Καϊνιγ ἐμάζεψε πολλές φορές μερικὸς γυμνασιαστὰς στὸ δωμάτιό του στὴν ὁδὸ "Αουφγκαγκ, ἀριθ. 9, δεῦτερο πάτωμα, γωνιατὸ δωμάτιο, γιὰ νὰ συζητοθῶν ἀναμεταξύ τους ζητήματα τῆς Βίβλου. Ὡς πρῶτο κείμενο ἐδιᾶλεξαν τὸ Ἐδαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη»...

«Στὸ «διοργανωτὴ» μας, ἐκείνον μὲ τὰ μουστάκια, εἶπε μιὰ φορά ἕνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους του: «Ἔ, ἄκου δῶ, σιγά-σιγά θὰ γίνῃς τέλειος ἀρθόδοξος». Ἐμεῖς ὁμως δὲν παρατηρήσαμε τίποτα ὅταν ἐρχόταν μὲ τὴν ἀφρικανικὴ του στολὴ και τὸ μαντολῖνο του και ἐκαθόταν κοντὰ μας και τραγουδοῦσε»...

«Ἀρχίσαμε πάλι νὰ μιλοῦμε γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ Ἰούδα»...

Μιὰ ἐνδιαφέρουσα εἶναι μιὰ συζήτηση, ποὺ ἀνακατεῦει τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἠθῆς, καθὼς και μὲ τὰ κοινωνικὰ ἠθῆ. Εἶναι μιὰ συζήτηση τῶν μαθητῶν γιὰ τὸ χορὸ. Ἀφοῦ τὰ παιδιὰ συζήτησαν ἕνα ὀλόκληρο βράδυ στὶς 15-1-1910 και δὲν κατέληξαν σὲ ἀποτέλεσμα, ἀνέβαλαν τὴ συζήτηση γιὰ τις 22-1-1910, ὅποτε ἡ συζήτηση πῆρε αὐτὸ τὸν δρόμο:

«Ἡ πλειοψηφία τῶν μαθητῶν ἦταν ἐνάντια στὸ χορὸ, γιατί ἡ ζωὴ μας μᾶς ἐπέβαλε τὴ μοναξιά. Τότε πετάχθηκε ἕνας και εἶπε: «ἐγὼ χορεύω μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση, χορεύω κιάλα συχνά. Ἐκεῖνο μόνο, ποὺ προξενεῖ ἀηδία, εἶναι οἱ προκλητικὲς τουαλέτες τῶν κοριτσιῶν. Εἶδεμῆ, τὸ χορὸ αὐτὸν καθαυτὸν δὲν

(1) Ἐκδοτ. Furche, 1917.

θέλω νά τόν στερηθῶ» — «Ὁρατα!» τοῦ εἶπε τότε ἕνας ἄλλος, «τότε νά χορεύης μόνος σου μέ τῷ χορῷ αὐτόν καθαυτόν».

Γιά τὸ ἴδιο ζήτημα καί τῶν ἴδιον καιρῶ διδάσκει καί ἡ καθολική Ἐκκλησία τίς μαθήτριες.

«Ἀγαπητές ἀδελφές!

Μιά ἀπό τίς πρῶ ἐπικίνδυνες διασκεδάσεις εἶναι ὁ χορός. Γι' αὐτὸ θεωροῦμε ἀναγκαῖο νά ἀπευθύνωμε μερικὲς λέξεις γιὰ τοὺς κινδύνους τοῦ χοροῦ γιὰ τὴν ἀρετὴ τῆς ἀγνότητος.

1. Δὲν ἀρνοῦμαστε διὰ ὑπάρχουν χοροί, ποὺ εἶναι ἀκίνδunami καί μποροῦν νά χορεύωνται. Δὲν μιλοῦμε γι' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἐπικίνδυνους χορούς, ὅπως εἶναι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς σημερινούς.

2. Πάντοῦ καί πάντοτε ἀναγνωρίστηκε ὁ κίνδυνος τοῦ χοροῦ γιὰ τὴν ἀγνότητα».

Ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα : «nemo saltat nisi ebrius». Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπὸ τὴ Βίβλο καί τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας : «Ὁ κοσμικὸς χορὸς εἶναι ἕνας κύκλος, ποὺ στὸ κέντρο του εἶναι ὁ διάβολος καί στὴν περιφέρειά του οἱ δοῦλοι του. Πολὺ σπάνια, ἢ καλύτερα, ποτὲ ὁ χορὸς εἶναι χωρὶς ἁμαρτία.—Ἡ φύση τοῦ χοροῦ, ἐρεθισμὸς ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ τῶν φύλων, ἔνδυμα χοροῦ, ὕλιστική μουσική, δυνατὰ ποτὰ κ.τ.λ.».

3. Ὅταν οἱ συνθημαὶ σοῦ ἐπιβάλλουν νὰ χορέψης,

α) Χόρευε ὕστερα ἀπὸ προετοιμασία σοῦ ντύσιμο κ.τ.λ.

β) Χόρευε λίγο.

Ἀδελφὴ, μὴν ἀποστρέψης ποτὲ τὸ βλέμμα σου ἀπὸ τὴν ἀρετὴ!

Ὁ παραπάνω λόγος, εἶναι καταχωρημένος στὸ «Ἐγχειρίδιο γιὰ τοὺς διευθυντὰς τῶν Μαρριανῶν κοινοβίων» καί ἐξεδόθηκε στὰ 1903 ἀπὸ τὸ διευθυντὴ Γιοχάνες Ντάλμαν μὲ ἐπισκοπικὴ συγκατάθεση. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κοινοβίων, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συγγραφεὴς, ἦταν στὴν 1 Ἰανουαρίου 1900—23718 μὲ 7 ἑκατομμύρια μέλη.

Μέσα στίς συζητήσεις αὐτὲς τῆς γερμανικῆς νεολαίας ἀπὸ τίς ἀρχὲς τοῦ 20 αἰῶνα βλέπομε τὴν ἀσχολία μὲ μεσαιωνικά προβλήματα. Ἐδῶ παρουσιάζονται ἐμπόδια οἰκογενειαρχικῆς μορφῆς, ποὺ πρέπει νά ὑπερνικηθοῦν. Ἀπὸ τὰ ἐμπόδια αὐτὰ ἐξαντλοῦνται συχνὰ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς νέους αὐτοὺς καί πέφτουν χάμω. Χωρὶς ἀμφιβολία ἐνεργεῖ ἐδῶ ὁ βιογενετικὸς νόμος, καί τοῦτο διὰ τὴ ἰσχυρὴ καί ἡ οἰκογενειακὴ παράδοση στὰ σχολεῖα ὠρισμένου δόγματος κατευθύνει ἀναγκαστικά τὴν γενικὴ ἐξέλιξι τοῦ παιδιοῦ σὲ ὠρισμένο ὄρσο. Τὸ σύμπλεγμα τῶν ζητημάτων αὐτῶν τῆς κληρονομικότητος καί τῆς

δυναμώσης ψυχικῶν καὶ φυσικῶν προδιαθέσεων πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσῃ ἢ Βιολογικῇ Παιδαγωγικῇ (1) Πρῶτα-πρῶτα ἢ Παιδαγωγικῇ αὐτῇ πρέπει νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ζήτημα τοῦ διπλοῦ φύλου τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τὸ ζήτημα αὐτὸ πηγάζουν σημαντικὰ γεγονότα, ὄχι μόνον γιὰ τὰ λεγόμενα σεξουαλιστικὰ προβλήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν προδιάθεσιν, γιὰ τὸν περισσότερο τονισμό τοῦ δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ χεριοῦ (ἀριστερόχειρες) κ. ἄ. Ἡ Παιδαγωγικῇ αὐτῇ πρέπει ἀκόμα νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ρυθμικὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς.

«Τί εἶναι συγκλονιστικώτερον ἀπὸ τὸ γεγονὸς ποῦ σὰς ἀνέφερα παραπάνω» λέει ὁ θερολινέζος γιατρός Γουλιέλμος Φλὶς ἐν τῷ βιβλίῳ του «Ζωὴ καὶ Θάνατος» (2) - «τί εἶναι συγκλονιστικώτερον ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ χρονολογία τῆς γέννησης τῶν ἐγγόνων καὶ δισεγγόνων ἐξαρτᾶται χρονικὰ καὶ ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τῆς μάτης καὶ προμάτης;». Μήπως ὑπάρχει καμμιά ἐνιαία ζωικὴ δύναμις, καμμιά κληρονομικὴ οὐσία σὲ κάθε οἰκογένεια; Μήπως ἡ μεγαλοφυΐα ἐνὸς μέλους τῆς οἰκογένειας συνοδεύεται ἀπὸ βλακείαν ἄλλου μέλους; Μήπως μερικὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ζοῦν περισσότερο χρόνον διότι ἄλλα μέλη ζοῦν λιγώτερον, ἢ διότι ἐλαττώνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν παιδιῶν; Μήπως οἱ μυστηριώδεις θάνατοι μερικῶν μελῶν τῆς ἰδίας οἰκογένειας συμβαίνουν διότι ἡ κληρονομικὴ οὐσία τῆς οἰκογένειας εἶναι ἀρρωστημένη; Ὁ Φλὶς λέει σὲ ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου του: «Τὸ παιδί κληρονομεῖ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του τὴν σωματικὴν του διάπλασιν, ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς του. Ἄς παρακολουθήσῃ κανεὶς τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τῶν παιδιῶν κατὰ τίς ἡμέρας τῆς περιόδου τῆς μητέρας καὶ θὰ καταλάβῃ τὴν σχέσιν του. Πόσες φορές δὲν ἀρρωστοῦν τὰ παιδιὰ ἀκριβῶς τίς ἡμέρας αὐτές, ἀκόμα καὶ μολυσματικὰς ἀσθένειαι! Καὶ τὸ πρῶτον ῥιζὸν τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν παρουσιάζεται τὴν ὥραν ποῦ ἀρχίζει ἡ ἐμμηνας ροὴ τῆς μητέρας. Δὲν εἶναι ἀνάγκη οἱ ἀσθένειαι τῶν παιδιῶν νὰ εἶναι δυνατές. Ἀλλὰ ἡ ἀλλαγὴ τῆς φωνῆς, ἡ κατάπτωσις τῆς ἀντιληπτικότητος, τῶν σωματικῶν δυνάμεων κλπ. δείχνουν στὸν εἰδικὸν τὴν ἴδιαν περιοδικότητα. Ἡ τελευταία αἰτία τῆς βλακείας ἢ ἀταξίας μερικῶν παιδιῶν βρίσκεται ἔξω ἀπ' αὐτά. Ξέρω ἓνα «βιβλίον ποινῶν» ὅπου οἱ χρονολογίαι τῶν τιμωριῶν, ποῦ πῆρε τὸ παιδί, συμπίπτουν μὲ τίς χρονολογίας τῆς περιόδου τῆς μητέρας. Πόσα πράγματα θὰ μπορούσαν νὰ μάθουν οἱ δασκάλοι ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό! Καὶ πόσο καλύτερα θὰ γνώριζαν τὸ χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν τους καὶ πόσο ἐυκολώτε-

(1) Πρὸς ἐξῆς Müller-Lyer: «Die Zähmung der Normen», 1 μέρος.

(2) Βιολογικὴ διαλέξεις. 3 ἔκδοσις 1916, σελ. 91.

ρα θά τούς ἐμύρφωναν ἂν ἐκπαλάβαιναν τὸ σφυγμὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς!» (1) Ὁ Φλίς προσπάθησε νὰ ἀποδείξη ὅτι οἱ ἀριθμοὶ 28 καὶ 23 εἶναι οἱ ρυθμικοὶ ἀριθμοὶ, ὅταν νὰ λέμε, οἱ οὐσιώδεις ἀριθμοὶ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους. Μπορεῖ μερικὰ ἀπὸ τὰ διδάγματα, πού μᾶς παρουσιάζουν, τόσο αὐτός, ἔσο καὶ ὁ μαθητὴς του Σλίπερ (2) νὰ εἶναι ἀκόμα ὑποθέσεις. Πάντα ὁμως μᾶς ἀναγκάζουν νὰ δεχθῶμε ὅτι ὑπάρχουν φυσικοὶ νόμοι, στοὺς ὁποίους ὑποτάσσεται κάθε ζωή. Νόμοι πού δυναμώνουν τὰ λόγια τοῦ Γκαίτε:

Μὲ αἰθερένιους, αἰώνιους,
μεγάλους νόμους,
πρέπει ὁ καθένας μᾶς
τῆς ζωῆς του τὸν κύκλο
νὰ συμπληρώσῃ.

Εἶναι προαισθήσεις τοῦ Σπινόζα καὶ τοῦ Γκαίτε, πού τίς ἐπαληθεύει ἡ ἐπιστήμη τῶν ἡμερῶν μᾶς.

Τὰ σύνορα μεταξὺ τῆς Βιολογίας καὶ Κοινωνιολογίας δὲ μποροῦν νὰ τραβηχθοῦν καθαρὰ. Ἄλλὰ ὅπως λέει καὶ ὁ Müller-Lyer, ἡ Βιολογία δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς μιλήσῃ ὡς τίς λεπτομέρειες—μὰ γι αὐτὸ ἀκριβῶς πρόκειται—γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς οἰκονομικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς, γιὰ τὸ δίκαιο, τὴ θρησκεία κλπ. (3) Ἐδῶ πρόκειται γιὰ νόμους ἐκπολιτιστικούς, ὄχι φυσικούς.

Ἐπιστρέφουμε λοιπὸν στὴν ἴδια τὴ νεολαία καὶ θὰ προσπαθήσωμε νὰ βροῦμε τὴ θέση πού παίρνει ἡ ἴδια ἀπέναντι στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Θὰ προσπαθήσωμε νὰ μάθωμε πῶς παρουσιάζονται τὰ πράγματα στὴ νεολαία. Μπορεῖ νὰ μᾶς κατηγορήσῃ ὅτι, μὲ μιὰ τέτοια ἔρευνα, πέφτομε σὲ μονομέρεια. Οἱ μισοὶ θὰ μᾶς ποῦν ὅτι μιλοῦμε μόνο γιὰ τὴν ἀστική νεολαία. Οἱ ἄλλοι θὰ ποῦν ὅτι, ἐκεῖνα πού λέμε ἀφοροῦν μόνο ἓνα μέρος τῆς ἀστικῆς νεολαίας, τὴν «ὑπερμοντέρνα» καὶ δόξα στὸ θεὸ πού εἶναι μόνο ἓνα μέρος. Τὸ πρόβλημα ὁμως μπαίνει ὡς ἐξῆς: Ἡ ἀστικὴ νεολαία πρέπει ἰδιαίτερα νὰ μπῆ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας αὐτῆς, γιατί ἔτσι θὰ ἀποδείξωμε καθαρῶτερα, πῶς ἀκριβῶς στὴ νεολαία, αὐτὴ, ἐκδηλώνονται καθαρὰ οἱ δυνάμεις τῆς νεώτερης κοινωνίας, χωρὶς μάλιστα ἡ ἴδια νὰ ἔχῃ συνείδηση αὐτοῦ. Γιατί, ἡ προλεταριακὴ νεολαία, ἐφόσο εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀστικῆς τάξης—καὶ τέτοιοι κύκλοι εἶναι λίγοι—ἡ προλεταριακὴ νεολαία εἶναι ἤδη μπολιασμένη μὲ τίς

(1) Σελ. 22|23.

(2) «Ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς» 1908.

(3) «Der Sinn des Lebens und die Wissenschaft» σελ. 134.

ιδέες του «Κόμματος», έτσι που να μην είναι καθόλου περίεργο αν προβάλλη αλλόκοτες απαιτήσεις. Άξια θα έχουν μόνο οι παρατηρήσεις εκείνες, που θα αποδείξουν ότι, παρ' όλο το αστικό περιβάλλον, παρ' όλη την τρομακτική πίεση των ιδεολογισμών, εκδηλώνεται η δύναμη της νέας, της μελλοντικής εποχής. Και αυτό μπορούμε να το αποδείξουμε.

Πρώτα-πρώτα μία μεγάλη μεταβολή στη νεολαία έφερε ο πόλεμος. Στην προπολεμική εποχή, η αστική νεολαία απασχολιόταν με τα έξης προβλήματα: Η πίεση της οικογένειας, το ζήτημα της θρησκείας, το ζήτημα της Τέχνης, το σεξουαλικό ζήτημα, το σχολείο, το επάγγελμα. Από τον κύκλο αυτό έλειπε ολότελα η Πολιτική. Το υλικό, που χρησιμοποιούμε στην έρευνά μας αυτή, είναι σχεδόν άπεραντο. Είναι ήμερολόγια, επιστολές, ποιήματα και άλλα κομμάτια, που έδημοσιεύθηκαν. Έντούτοις στην αρχή θα παρουσιάσουμε προσωπικά μας ντοκουμέντα, για να μη μας πούν πως εδιαλέξαμε από τη λογοτεχνία εκείνα μόνο τα κομμάτια, που μας εξυπηρετούν:

Από μία επιστολή ενός φοιτητή 20 χρονών προς το νεώτερό του αδελφό, αναφέρουμε μερικά σημεία, όπου κρίνεται η οικογενειακή ζωή. Τα παιδιά αυτά προέρχονται από μορφωμένη οικογένεια μικροαστικής τάξης. Στην επιστολή αυτή βλέπει κανείς, πόσο τα παιδιά αποξενώνονται από το σπίτι. Βλέπει κανείς τη γυναίκα, που για χάρη του άντρός της ξεχνά τα παιδιά, που γέννησε. Ο φοιτητής γράφει: «Για ό,τι μου γράφεις για τα γράμματα προς τους γονείς, έχεις δίκιο. Το αίσθημά σου δέν ελαθεύτηκε. Μου εκόστιζε πολύ κάθε φορά, που έγγραφα στο σπίτι και ακόμα και για σάς δέν αισθανόμουνα τίποτα. Αλλά σέ ρωτώ: «Και η γυναίκα, που γίνεται λεχώνα, δέ χωρίζεται από τον άντρα της: Δέν μπορώ να υποκρίνομαι ό,τι δέν αισθάνομαι».

«Οί δυο μέρες, που πέρασα κοντά σας ήταν πολύ ευχάριστες. Αισθανόμουνα αληθινά τον έαυτό μου, σαν στο σπίτι μου. Μία τέτοια σύντομη διαμονή βρίσκεται μακριά από κάθε καλό και κακό».

«Έχω την έντύπωση ότι ό πατέρας με τη θέση του ανέλαβε τέτοιο βάρος που δέ μπορεί να τό σηκώση. Είναι αλήθεια ότι στην αρχή κατά βάθος δέν την ήθελε τη θέση αυτή, ζωσ όμως να τον έπεισε η φιλοδοξία της «μητέρας.»

«Αυτό είναι που λείπει από την οικογένειά μας, η βραδυνή οικογενειακή συγκέντρωση».

«Ό,τι θέλει η μητέρα!» Αυτό, πατέρα, είναι η αρχή σου, που σε κάνει να ακολουθας πάντα τη γνώμη της μητέρας».

Η επιστολή ενός άλλου φοιτητή 20 χρονών προς τη μητέρα

του (1906) δείχνει, πόσο ή οικογενειαρχική του μητέρα απομακρύνθηκε από τὸ γιό, πού ἀγωνίζεται μέσα στη ζωή:

«Αὐτὸ δὲ μπορεῖς νὰ τ' ἀφήσης. Ὅταν ἀγαπᾷς ἕνα, ὄλα καὶ τὸν ἀποτρέπεις ἀπ' ὅ,τι ἐπιδιώκει. Ξέρω γιατί στενοχωριέσαι γιὰ τὸ γιό σου. Γιατί λές πάντα μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι δὲν στέκεται καλὰ θρησκευτικά - βέβαια ἀπὸ τῆ δικῆ σου ἀποψη — καὶ γι' αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ μείνη καὶ πνευματικά ὑγιής, γιατί ἡ ἀμαρτία εἶναι πνευματικὴ ἀσθένεια. Καὶ μπορεῖ νὰ ἔχῃς δίκιο. Ἴσως μπορεῖ στὸ μέλλον ν' ἀλλάξω λίγο, ὡστόσο ξέρω τόσο καλὰ τὸν ἑαυτὸ μου, πού μπορῶ νὰ πῶ ὅτι, στὸ σημεῖο αὐτό, ποτὲ δὲ θὰ συμφωνήσωμε. Αὐτὸ ὁμως στὰ τελευταῖα εἶναι δευτερεύον ζήτημα. Τὸ κύριο ζήτημα εἶναι καὶ μένει ἡ ἀγάπη. Καὶ ὅτι ἀγαπιώμαστε τὸ ξέρω, ἂν καὶ ἡ ἀγάπη τῆς μητέρας εἶναι μὰ ἔννοια, πού μόνο μποροῦμε νὰ τῆ μαντεύωμε. Τὸ ὅτι ἐξωτερικά δὲ μποροῦμε νὰ συμφωνήσωμε, δὲν ἀλλάζει τίποτα στὴ βάση αὐτῆ καὶ δὲν εἶναι καὶ περίεργο. Ὅταν σκεφθῆς ὅτι ὡς τὴν τρίτη τάξη τοῦ γυμνασίου, δηλαδή ὡς τὰ 15 μου χρόνια, ἦμιον ἕνα παιδί, καὶ ὑπολογίσης, μὲ πόση δύναμη ἐπίδρα τὸ νέο καὶ ἀγνωστο ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια ψυχικὴ καθυστέρηση, πρέπει νὰ μὲ ἐνοήσης. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι τὸ ζήτημα, πού δὲ μπορῶ ἀκόμα νὰ ὑποφέρω, ὅτι μὲ κρατήσετε τόσο πολὺ καιρὸ παιδί. Ὅσοσο μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ἡ μεγάλη κρίση ὑπερνικήθηκε, καὶ μάλιστα τὸν καιρὸ, πού ἦμιον ἀκόμα στὸ σπίτι. Καὶ ἡ ἀπομάκρυνσή μου ἀπὸ τὸ σπίτι εἶναι γιὰ μένα μόνο ἕνα ἀπλὸ πρόβλημα, μιὰ ἀπλή δοκιμή. Βέβαια, δὲ μπορεῖς ἀκόμα νὰ υποθέσης ὅτι εἶμαι πιὰ ἔτοιμος, οὔτε ὅτι ὑποτιμῶ τίς μελλοντικὲς ἀνάγκες, ἀλλὰ λέγω, ὅπως πέρασα ὡς τώρα, ἔτσι θὰ προχωρήσω καὶ παρακάτω. Κι' ἂν δὲν ἔπαιρνα ἀπὸ τὸ σπίτι μας τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ καλὸ, πού μὲ βοήθησε νὰ ἀντιμετωπίσω καὶ τὴν πρώτη ἐφοδὸ τῆς ζωῆς, δὲ θὰ ὠφελοῦσαν χίλιες συμβουλές δικές σου καὶ δὲ θὰ μ' ἔκαναν οὔτε μιὰ ἰδέα καλύτερο. Ἀγαπητῆ μου μητέρα, ἂς μὴ σὲ ξενίξῃ ὅ,τι ξένο πρὸς ἐσένα βλέπεις ἀπάνω μου, ἀκόμα καὶ ἂν, κατὰ τὴ γνώμη σου, πρόκειται γιὰ τὰ σοβαρότερα ζητήματα. Τὸ σημαντικὸ εἶναι ὅτι μ' ἀγαπᾷς καὶ σ' ἀγαπῶ καὶ ἔτσι μποροῦμε μὲ ἐλπίδα νὰ βλέπωμε τὸ μέλλον. Ξέρεις ὅτι δὲν εἶμαι πρότυπο νέου. Οὔτε καὶ θὰ μὲ κάμῃς τέτοιο ποτέ. Στὴν ἡλικία, πού ἦμιον πρότυπο παιδιοῦ, δηλαδή στὸ σχολεῖο, ὑπόφερα ἀρκετά»...

Στὴν ἐπιστολὴ αὐτῆ ἀπαντᾷ ἡ μητέρα ψυχρὰ. Λέει πὼς δὲν καταλαβαίνει ὅτι ὁ γιός της στενοχωριέται ἐπειδὴ μιὰ φορὰ ἦταν πρότυπο παιδιοῦ.

Γι' αὐτὸ, ὄλα ἐκεῖνα τὰ δυνατὰ συναισθήματα, πού ἀναπτύσσονται μέσα στὴν οικογένεια, μὲ τὸν πλοῦτο τῶν δώρων καὶ

των θωπειών, χάνουν αργότερα τή δύναμή τους σέ κρίσιμες ώρες τής ζωής. Ένας φοιτητής 19 χρονών εξομολογείται στο ημερολόγιο του όταν για πρώτη φορά έπλησίασε ένα κορίτσι : «Μου έλεγαν πώς πρέπει πάντα νά σκέπτομαι τή μητέρα μου και τήν αδελφή μου, έτσι θά γινόμευνα διστακτικός πρὸς τίς ξένες γυναίκες. Και όπως τή σήκωσα στά χέρια μου για νά τή φέρω στο κρεβάτι, μου ήρθε άμέσως στο νοῦ ή μητέρα μου και ή Έρτα μας. Αλλά οὔτε ντράπηκα καθόλου ! Δέν ξέρω—είμαι ακόμα τόσο σκοτισμένος—δέν ξέρω ακόμα αν δέν έπρεπε νά τό κάμω».

Μά και ή σιωπή είναι αρκετά ευγλωττη. Και στις έπιστολές ενός παιδιού 15 χρονών μιανής πλούσιας έμπορικῆς οίκογένειας, πού άνοίγει τήν καρδιά του σ' ένα φίλο του, δέ βλέπομε νά γράφη τίποτα για τή μάνα του και τόν πατέρα του.

Ένα παιδί 13 χρονών, παιδί δημοδιδασκάλου, γράφει στο ημερολόγιό του τής παρακάτω λέξεις :

«Μονάχος κάθομαι και κλαίω,
κουρέλι εγώ, ρωτώ τή Μοίρα :
«Γιατί έχασα τό φίλο μου ;
Μέσα στο κεφάλι μου συγκρούονται
κύματα όρμητικά οι σκέψεις.
Γιατί νά μή γεννηθῶ άλλου ;»

Και κατόπι τό παιδί αυτό παραπονιέται, γιατί και οι δυό του «φίλοι» νά του είναι τόσο ξένοι. Γιατί ό πατέρας του νά είναι τόσο άπασχολημένος, γιατί ή μητέρα του νά είναι τόσο μακριά του. Ακόμα και τὰ αδέρφια δέν του στέκονται φίλοι.

Ένα κορίτσι 17 χρονών τιμωρείται από τή μητέρα του με περιορισμό μέσα στο δωμάτιο. Τήν νύχτα γράφει με τήν άκρη του διαβήτη, άπάνω σ' ένα φύλλο χαρτί, πού έκοψε από τετράδιο : Κανείς δέ μ' αγαπά, και όμως τόσο ποθῶ τήν αγάπη ! Οι σχέσεις μου με τή μητέρα μου έγιναν πιδ άσχημες» (Οίκογένεια ενός ξακουσμένου γιατροῦ).

Έτσι θά μπορούσαμε νά φέρουμε ένα σωρό άλλα παραδείγματα. Η πραγματικότητα σέ όλα είναι ότι : Στην ηλικία των 12-13 χρονών τὰ παιδιά αποξενώνονται από τους γονείς. Μερικές φορές μάλιστα απότομα.

Μερικές φορές ή αποξένωση παίρνει αργότερο ρυθμό, και μόνο σέ πολύ λίγες περιπτώσεις είναι συνειδητή. Όσο περνά ό καιρός, κυρίως κατά τό τέλος τής νεανικῆς ηλικίας, ζητείται, και τίς περισσότερες φορές βρίσκειται κιόλας, ένα modus vivendi. Τότε τὰ παιδιά αφήνουν τίς βασικές αρχές τους και κινούνται στην περιφέρεια. Απόπειρες, πού παρουσιάζονται συχνά,

νά συνεχίσουν τίς ἀρχές τους καί νά βγοῦν ὡς πέρα, ναυαγοῦν τίς περισσότερες φορές καί στά τελευταῖα ἐγκαταλείπονται Συνηθολογοῦν. Πάντα δημῶς ἀργότερα τὸ παιδί ἀναμετρεῖ τὰ περασμένα, βρίσκει μιὰ κρίσιμη στιγμή πού στάθηκε ἡ ἀρχή τοῦ χάσματος μέ τοὺς γονεῖς του :

Ὅπως π. γ. ἡ στιγμή, πού ἡ μητέρα ἀρκέστηκε μόνο νά μειδιάσῃ καί νά πῇ μόνο δύο ξερὰ λόγια ὅταν ἡ κόρη τῆς τῆς ἐξεμνηστηρεύθηκε τὴν τεράστια ἐντύπωση, πού τῆς ἔκαμε ἡ πρώτη ἐμνηνος ροή καί νόμιζε πὼς θά πεθάνῃ. Ἐπίσης ἡ στιγμή, πού τὸ παιδί ἐκάλεσε τὴν μητέρα του στοῦ κρεβάτι του τὸ βράδυ καί τῆς ἐξεμνηστηρεύθηκε τρέμοντας, ὅτι ἀποφάσισε νά γίνῃ ζωγράφος καί νά φύγῃ ἀπὸ τὸ σχολεῖο, καί ἡ μητέρα τοῦ ἀπάντησέ: « Ἐλα, πέσε νά κοιμηθῆς. Αὔριο πρέπει νά ξυπνήσῃς πρῶτὶ γιὰ τὸ σχολεῖο ». Τέτοιες χαμένες εὐκαιρίες δὲν ξαναέρχονται.

Εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιο, ἀνάμεσα στοὺς γονεῖς καί τὰ παιδιά νά διατηρηθῇ ἡ φιλία καί ἡ ἀγάπη, πού ἀναπτύχθηκε στὰ πρῶτα χρόνια. Τοῦλάχιστο τὰ 90 ο)ο τῶν περιπτώσεων δείχνουν ἀποξένωση, ἀδιαφορία καί ὄχι σπάνια καί μῖσος τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ ἀντίθετα.

Σχετικὰ μέ τὴν στάση, πού παίρνει ἡ νεολαία ἀπέναντι στὴ θρησκεία, ἐφέραμε καί ἄλλου ὕλικό. Ἀπὸ μιὰ ἀποψη, ἡ σχέση αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸ πρόβλημα (1). Γιατί ὅλη ἡ κοσμοθεωρία τῆς οἰκογενειαρχικῆς ἐποχῆς συσσωματώνεται στίς θρησκευτικῆς ἀντιλήψεις, πού μέ τὸ ὄνομα χριστιανισμός κυριαρχοῦν ἀπάνω στά κράτη καί τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης. Μὲ τὸ χριστιανισμό αὐτὸ πρέπει ἡ νεολαία νά ξεκαθαρίσῃ τὴν θέσῃ τῆς. Στὸ πεδίο αὐτό, ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἀστικῆς νεολαίας δίνει τὴν ἀποφασιστικὴ τῆς μάχη. Ἰὸ περίεργο εἶναι ὅτι ἡ κοινωνία δὲν ἐπιτρέπει ἰδιαίτερη ἀσχολία μέ τὸ ζήτημα αὐτό. Σάν νά φοβόταν τὴν ἐρευνα τοῦ ζητήματος. Ἡ ἀστικὴ κοινωνία δηλαδὴ δὲν ἀγαπᾷ καθόλου τὸ χριστιανισμό τὸν ἴδιο. Οὔτε σκέπτεται καν νά πάρῃ στά σοβαρὰ τίς ἐντολές του. Ἀγαπᾷ τὸ χριστιανισμό μόνο σάν προκάλυμμα γιὰ τὴν ἐξουσία, πού χωρὶς τὸ προκάλυμμα αὐτὸ θά γκρεμιζόταν μόνη τῆς.

Χαρακτηριστικὴ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ εἶναι ἡ παρακάτω ἱστορία : Στὸ βιβλίο « Ὁ Χριστὸς στὴ σχολικὴ μας ζωὴ » πού ἀναφέραμε παραπάνω, εἶναι καί μιὰ διήγησις γιὰ μιὰ ομάδα μαθητῶν τοῦ γυμνασίου, πού ἔκαναν θρησκευτικῆς συζητήσεις (2).

(1) Πρὸβ. Μ. Kesserling: « Ueber die Probleme der Jugendlichen » στοῦ περιοδικὸ « Zeitschrift f. pädag. Psychologie u. experimentelle Pädagogik. Τεύχος 5/11.

(2) Σελ. 113 συν.